

56, 80, 112, 192, 240, 480

Wie deze reeks cijfers ziet, denkt misschien te maken te hebben met een wiskundig artikel dat per ongeluk in Novioposta terecht is gekomen. Niets is echter minder waar. Engeland stapte wat geld betreft pas in 1971 over op het metrieke stelsel en kent dan ook voor ons vreemde aantallen als verdeling van eenheden. Op school leerden we dat er 12 pence in een shilling zitten en 20 shilling in een pond. In Nederland zijn we gewend dat de normale postzegels, speciale blokken en velletjes uitgezonderd, in vellen van 100 of 200 exemplaren gedrukt worden. Deze voor ons normale aantallen gelden niet voor de oude Engelse uitgiften. In dit verhaal zal uit de doeken worden gedaan hoe dat nu eigenlijk zit en wat daar zoal mee samenhangt.

Zoals reeds eerder opgemerkt gaan er 12 pence in een shilling en 20 shilling in een pond. Dat betekent dat er 240 pence in een pond gaan. Bij de eerste uitgifte van de Engelse postzegels, de bekende "Penny Black", was het logisch om vellen van 240 zegels te drukken. Zo'n vel kostte immers een pond. Tellen van verkochte aantallen, verrekeningen met hoofdkantoren en dergelijke gaan dan ook veel eenvoudiger. De vellen met zegels bestaan uit 20 rijen van elk 12 zegels. Wie de zegels goed bekijkt ziet in de linker en rechter benedenhoek een vierkantje met een letter. In de linker benedenhoek wordt met een letter aangegeven in welke rij het zegel zit. De eerste rij kreeg letter A, de tweede B, enz. tot de laatste de letter T. De letter in de rechter benedenhoek geeft aan in welke kolom het zegel zit (Afb. 1). Deze lopen van links naar rechts van A tot L. Met deze letters is het dus kinderspel om de Engelse zegels te platen. Had de Engelse PTT al zo'n vooruitziende blik dat filatelisten gebaat zouden zijn bij deze letters voor positie bepaling in een vel? Zo vooruitziend was de Engelse PTT niet maar men voorzag wel andere zaken. Men was bevreesd dat mensen gedeeltelijk afgestempelde zegels zouden verknippen en met de onafgestempelde stukken een nieuw zegel zouden samenstellen om opnieuw te kunnen gebruiken. De letters waren een beveiliging om dat te bemoeilijken.

Afb. 1 Penny Black met aan onderzijde hoekletters en Yvert 27 met hoekletters aan onder- en bovenzijde

Dat de praktijk van knip- en plakwerk werden toegepast en dat de beveiliging niet afdoende was, blijkt uit het feit dat er met ingang van de uitgifte van 1858 een uitbreiding kwam. Ook in de linker en rechter bovenhoek werden letters geplaatst (Afb. 1). Om het de knutselaars echt moeilijk te maken, stond in de linker bovenhoek dezelfde letter als in de rechter benedenhoek (de kolom positie). In de rechter bovenhoek kwam dezelfde letter als in de linker benedenhoek (de rij positie). Gewapend met deze kennis kunnen we beginnen aan de getallen zoals vermeld in de titel. Deze getallen geven namelijk het aantal zegels per vel aan zoals die bij de oudere Engelse uitgiften zijn gebruikt. De vreemde aantallen zegels per vel hebben duidelijk te maken met het totaal bedrag van een vel. Daarnaast is het zo dat wanneer we de samenstelling van een vel kennen, we weten welke hoekletters er zijn.

Afb. 2 Zegel van 5 shilling (Yvert 43)

We beginnen met de vellen van 56 zegels. Deze grootte is gebruikt voor de waarden van 5 shilling, 10 shilling en 1 pond (Yvert 43-45, Stanley Gibbons 126-129). De waarde van een vel is dan respectievelijk 14, 28 en 56 pond. Een vel bestaat uit 7 rijen van 8 zegels (Afb. 2).

De grote zegels van 5 pond, uitgave 1882, (Yv. 46, SG 133) werden ook gedrukt in vellen van 56 stuks. Deze vellen bestaan echter uit 14 rijen van 4 stuks. Alleen bij deze zegel is de letter in de linker onderhoek de kolom positie en de letter in de rechter onderhoek de rij positie.

De vellen van 80 zegels zijn gebruikt voor de waarden van 5 shilling, 10 shilling en 1 pond (Yv. 40-42, SG 134-136). De bedragen van een vel zijn dan respectievelijk 20, 40 en 80 pond. Het vel bestaat uit 8 rijen van 10 zegels. We vinden dus linksonder de letters A t/m H en rechtsonder A t/m J (zie afb 2).

De zegels van 1 pond (Yv. 89, 90 en 105, SG 185, 186 en 212) zijn mede gezien het formaat, gedrukt in 20 rijen van 4 zegels (Afb. 5).

Afb. 3 Brief met Yvert nr. 3 naar Edinburgh

De vellen van 112 stuks werden gebruikt voor de zegels van 2½, 5 en 10 shilling (Yv. 86-88, SG 175-177). De prijs van een vel wordt dan achtereenvolgens 14, 28 en 56 pond. Een vel bestaat uit 14 rijen van 8 zegels.

Voor de zegel van 2½ pence (Yv. 55-57, SG 140-142) werd een vel gemaakt van 192 zegels. Het vel bestaat uit 12 rijen van 16 zegels en de kostprijs van een vel is 2 pond.

Afb. 4 Brief met o.a. een paar 6 pence zegels waarop duidelijk de opvolgende rijletters te zien zijn

Afb. 5 Zegel van 1 pond

De zegel van $\frac{1}{2}$ pence (Yv. 49, SG 138) is gedrukt in vellen van 480 stuks zodat de prijs van een vel precies 1 pond is. Een vel bestaat uit 20 rijen van 24 zegels.

We keren nu terug naar de vellen van 240 stuks. Deze zijn gebruikt voor de volgende catalogus nummers:

Yv. 1-4, 8-15, 21-39, 47-48, 50-54, 58-66, 68, 74-75, 77, 80-85

SG 1-4, 8-12, 75-121, 96-98, 102-107, 138-156, 165, 157-158, 188, 191-196.

Deze zegels (Afb. 6) zijn gedrukt in vellen van 20 rijen van 12 zegels. Vanwege het afwijkende formaat werden de zegels Yv. 78-79, SG 189-190 gedrukt in 12 rijen van 20 zegels. De genoemde zegels zijn alle lage waarden zodat de pence waarde overeenkomt met dezelfde pondwaarde voor een vel (bijv. een vel van 3 pence zegels kost 3 pond).

Een goede lezer zal opmerken dat we in ons overzicht de nummers Yv. 5-7 en 16-20, SG 5-7 62-73 niet hebben genoemd. Deze zegels zijn wel gedrukt in vellen van 240 stuks maar bevatten geen hoekletters. De hoekletters bleven achterwege omdat de zegels bestemd waren voor post naar het buitenland. Misschien heeft de Engelse PTT slechte ervaringen opgedaan en besloot zij later om toch maar alle zegels van hoekletters te voorzien. Voor de "echte platers" zijn de genoemde nummers natuurlijk een grote uitdaging.

Afb. 6 Zegels van diverse pence waarden met hoekletters

Afb. 7 Rode 1 pence zegel, bekend vanwege de plaatnummers, op een brief van Bradford-Yorks. naar Londen

Na 1884 is de Engelse PTT gestopt met de beveiliging door middel van hoekletters. Vanaf dat moment kunnen we niet meer eenvoudig met behulp van de hoekletters nagaan hoe groot de aantallen zegels per vel zijn.

J. Mulder / H. Pierlo

Bron: Rompay, R. van, 'Puzzelen met hoekletters op zegels van Groot-Brittannië' in Maandblad VBP-Studiekring.

Noviopostje

Gevraagd: afstempelingen Land van Cuijk op poststukken. Aanbieding van materiaal aan H. Geurts, Habsburgsestraat 9, 5361 BR Grave.